A mezőgazdasági épületek és háztartások energiaköltségének csökkentése fontos a versenyképességben és a megélhetésben

HERCZEG RÁHEL SÁRA – SÜVEGES PÉTER

Kulcsszavak: energia, költség, megtakarítás, mezőgazdasági üzem, háztartás.

ÖSSZEFOGLALÓ MEGÁLLAPÍTÁSOK, KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK

A globális hőmérséklet-növekedés környezeti változásokhoz, a tengerszint emelkedéséhez, a csapadék mennyiségének és térbeli eloszlásának megváltozásához, szélsőséges időjárási viszonyokhoz vezet. Állat- és növényfajok kipusztulásának sebessége jelentősen nő. Bizonyos betegségek könnyebben elterjedhetnek. E felsorolt hatásokból látható, hogy a mezőgazdaságot közvetlenül érinti a klímaváltozás. Fontos tehát, hogy a mezőgazdasági üzemek maguk is tegyenek a káros hatások enyhítéséért.

Lehetséges megoldás a biomassza tüzelése, amely a mezőgazdasági rendeltetésű épületek és háztartások energiaköltségeit jelentősen mérsékli. Tanulmányunk olyan megoldást dolgoz ki, melyben a hő előállításához szükséges energia költsége teljes mértékben megszűnik, ami energiaerdő telepítésével lehetséges. A kitermelt erdő egy része a háztartásokban használható fel, másik része a piacon értékesíthető, melynek nyeresége további energiatakarékos beruházásokra használható fel. A faalapú tüzelőanyag a fosszilis tüzelőanyaggal szembeni környezetkímélése, számos pozitív hatása mellett jelentősen hozzájárul a külföldi országoktól való energiafüggőség problémájának megoldásához.

BEVEZETÉS

Gyakran hallani, hogy a magyarországi termelés jövedelmezőségét csak a támogatások eredményezik, de az így elért jövedelem és jövedelmezőség is alacsony. A családok megélhetése nehéz, egyre kevesebből kell kijönniük. A költségekben nagy és várhatóan tovább növekvő súlyúak az energiaköltségek. Ebben nagy aránnyal szerepelnek a mezőgazdasági rendeltetésű gazdasági épületek, irodák és családi otthonok, lakások energiafogyasztása, illetve költsége. Fontos tehát az energiamegtakarítás, a felhasznált energia hatékonyságának növelése, az energiaköltségek csökkenése. A gazdasági épületek, lakóházak, otthonok energiaköltségeinek mérséklése kettős hatású: közvetlenül hozzájárulnak a termelési költségek és a család megélhetési költségeinek mérsékléséhez, közvetve pedig a klímaváltozáshoz való alkalmazkodást és a légkörbe kerülő káros gázok csökkentését szolgálják.

A mezőgazdasági épületek, üzemek, családi házak energiaköltségeinek csökkentése több úton is elérhető

- különféle nem fosszilis eredetű energiahordozók elégetésével;
- bio-hajtóanyagok (repce, napraforgó, kukorica, illetve alternatív bioforrásokból készített etanol, dízelolaj);
- biogáz, ami végre terjedőben van Magyarországon is;
- szélkerék a legolcsóbb vízellátó rendszer;

• napkollektor, ami egyelőre még költséges, de leegyszerűsített megoldások már házilag is készíthetők;

• napelem hatásfoka alacsony, viszont üzemeltetési költségei szinte nincsenek;

• hőszivattyúk, a geotermikus energia hasznosítása;

• épületszigetelés, árnyékolás, tájolás.

Az éghajlatváltozás már visszafordíthatatlan folyamat, még akkor is, ha a mérséklésére irányuló globális erőfeszítések a közeljövőben eredményesnek bizonyulnak.

Extrém időjárási esetek léphetnek fel, melyek nagyban befolyásolják a termelés biztonságát, minőségét. Kedvezőtlen hatásként jelenik meg, hogy a szakfelmérések nyári időszakra jelzik a legnagyobb mértékű hőmérséklet-növekedést és a legnagyobb arányú csapadékcsökkenést. Magyarországon jelenleg a szántóföld nagy hányadán búzát és kukoricát termelnek. A búza termésátlaga előreláthatólag ingadozik, de jelentősen nem csökken, míg a kukoricáé nagyobb mértékben csökkenhet.

A jövő nagy problémája a vízfelhasználás, mivel várhatóan a magasabb hőmérséklet miatt megnövekszik a lakossági és ipari vízfelhasználás, ami növeli annak költségeit, így a mezőgazdasági öntözéshez szükséges víz árát is. A vízfelhasználás is energiafelhasználással történik, de ott is megtalálhatók a megtakarítási és hatékonyságnövelő megoldások.

Az említett valószínűsíthető változások ismeretében szükséges, hogy a mezőgazdasági vállalkozások és háztartások is tegyenek a klímaváltozás érdekében, amiben legfontosabb a megelőzés és felkészülés a klímaváltozás várható hatásaira.

A MEZŐGAZDASÁG ENERGIAFELHASZNÁLÓ ÉS -KIBOCSÁTÓ

A klímaváltozás legfőbb okozója az üvegházhatású gázok kibocsátásának növekedése. A fő feladat ennek mérséklése, minimalizálása a fosszilis eredetű energiahordozók felhasználásának csökkentése révén. Jelenleg a legnagyobb problémát az okozza, hogy rossz hatékonysággal hasznosítják az energiaforrásokat, a mezőgazdaságban pedig egyelőre nem kapnak elég teret az energiatakarékos fejlesztések. A rendszerváltás után a privát gazdaságok létrejötte a témakört illetően két problémát vetett fel. Egyrészt a földek elaprózódása eleve az energiafelhasználás hatékonyságát csökkentette. Másrészt nem minden gazdaságban áll rendelkezésre a megfelelő szakértelem az energiagazdálkodás javításához.

Évtizedekkel ezelőtt a mezőgazdasági üzemek csaknem önellátóak voltak energiából, de az olcsó fosszilis energiák miatt háttérbe szorult a hagyományos, takarékos és környezetkímélő energia felhasználása. Az elmúlt néhány évben a nagymértékű áremelkedés viszont arra tereli a termelők figyelmét, hogy alternatív megoldásokat keressenek. Feltételesen mezőgazdasági alapon megújuló energiahordozók lehetnek

• a különféle szántóföldi és erdészeti hulladékok, melléktermékek (szalma, kukoricaszár, szőlővenyige, gyümölcsfanyesedék);

• az energetikai ültetvények (energiaerdő, energiafűz, nád, fű, biodízel, bioetanol);

• a szilárd és híg trágya, szerves anyagok gázosítása (biogáz).

Vitatott kérdés, hogy a mezőgazdaságban mi az ideális megújuló energiahordozó. Irodalmi források, tapasztalatok, saját tanyánk gyakorlata alapján a legtöbb érvet az energiaerdő mellett tudtuk felhozni:

• Az erdőterületek növelése jelentősen hozzájárul az üvegházhatású gázok csökkentéséhez. Az erdők jelenlétének hatása kettős, nagymennyiségű oxigént bocsát ki és szén-dioxidot köt meg.

• Alacsony képzettségűek számára jelenthet vidéken munkalehetőséget a telepítés, ápolás és kitermelés.

• Leszakadó térségek felzárkóztatását elősegíti.

• 800 ezer hektár gyenge minőségű, művelésre alkalmatlan terület ültethető be.

• Lejtős területeken védi a termőtalajt.

• Az energiaerdőnek a legnagyobb a hatékonysága az energianövények közül.

• Csökkenti az ország energiafüggőségét.

• Talajminőséget javítja.

• Környezeti értéket növeli.

• A fának nincsen jelentősebb hulladéka a felhasználáskor, s elégetésekor kevés káros anyag kerül a levegőbe, gyakorlatilag annyit, mint amennyit megkötött.

Magyarországon felhasználható az akác (*Robinia pseudo-acacia*), mely gazdaságosan felhasználható energiafaként fűtőértéke, tűrőképessége, gyors betakaríthatósága miatt.

A későbbiekben egy átlagos, 25 hektáros mezőgazdasági területet tételezünk fel, ahol 5 hektárt elkülönítünk az energiaerdő-telepítés megvalósításához. Az 5 hektárt további 5 részre osztjuk, melyeket egy év eltolódással művelünk meg, és 5 év után kezdjük kitermelni a fát, így minden évben állandó hozamot tudunk biztosítani.

Az első kitermelés után, a következő évben az egy hektár költségei csökkennek, mivel újabb csemeték megvásárlására nincsen szükség a tőről sarjadó ültetvény miatt. Ez a folyamat 8-10-szer ismételhető, így a költségek jelentősen mérsékelhetők.

A KÖLTSÉGEK KALKULÁCIÓJA

1 hektár területen 2850 darab fa található, 1 darab fa tömege átlagosan 40 kg, így az összes megtermelt fa 114 tonna.

	napok száma	felhasznált mennyiség naponta (kg)	összesen (kg)
fűtés	150	70	10 500
melegvíz	365	30	10 950

A felhasználás az alábbi:

Példánkban összesen a melegvíz és fűtés előállítására 21,5 tonna fát használnak fel egy évben!

Összes megtermelt fa – összes felhasznált fa = többlet, ami számokban 114,0 tonna – 21,5 tonna = 92,5 tonna, vagyis ennyi piacra szánt fát termelnek az üzemben.

1 tonna piaci ára 8000 Ft

Többlet piaci értéke = 92,5 tonna x 8000 Ft = 740 000 Ft, vagyis ennyi bevétel érhető el a fa eladásából.

A lehetséges költségek az alábbiak:

Erdőközösségi díj 4 E Ft Erdőművelési terv 50 E Ft/ha/10 év	
Mélyszántás 7 E Ft/ha Csemete (1 m magas) 2850 db x 16= 45 600 Ft/ha Ültetés 7 E Ft/ha	Kezdő költség
Ápolás (*talajmarózás*, majd tárcsázás) 45 E Ft/ha/5 év	Fenntartási költség
Kitermelés 12 E Ft/ha Szállítás 2 E Ft/ha	Betakarítási költség
Összes költség: 172 600 Ft	

Eladásból származó bevétel – összes költség = nyereség, ami számokban 740 000 Ft – 172 600 Ft = 567 400 Ft!

Feltételezzük, hogy a beruházás megkezdéséhez 104 600 Ft áll rendelkezésre.

Az ültetéstől számított 5 éven belül meg kell vásárolni és telepíteni a kazánrendszert. A vegyes tüzelésre alkalmas, mikroprocesszoros vezérlésű kazán 1 125 600 Ft. Adapterek, radiátor 300 000 Ft, összesen 1 425 600 Ft. Az 1 425 600 Ft-ot hitelből fedezik

Szabadfelhasználásra felhasználható, 4 év futamidejű, 1 425 600 forint összegű, CHF alapú hitelének kalkulált induló havi törlesztése 11 858 HUF, THM: 11,72%. A kalkuláció során használt vételi árfolyam 176,10 HUF/CHF, eladási árfolyam 183,10 HUF/CHF.

Összesen 1 838 172 Ft-ot kell visszafizetni, a beruházás tehát 4 év alatt a profitból fedezve megtérül és így egy olyan rendszer alakítható ki, amely a hitel visszafizetése után évente úgy termel 567 E Ft profitot, hogy nem kell költeni a fűtésre, a melegvízre és a korábban felsorolt pozitív externáliák is elérhetők.

A számításnál nem vettük figyelembe az akác melléktermékét, a méhészetben előállítható mézet.

ENERGIAMEGTAKARÍTÁSI LEHETŐSÉGEK A MEZŐGAZDASÁGBAN

A megújuló energiaforrásoknál is jobb megoldás az energiatakarékosság, mert 30%-kal kevesebb energiafogyasztás egyértelműen előnyösebb megoldás, mintha a fogyasztás nagysága változatlan marad, de szerkezete átrendeződik, és 30%-a megújuló forrásból származik. *A megújuló energiaforrások és az energiatakarékosság megfelelő kombinációját célszerű alkalmazni a kedvező eredmények eléréséhez!* Fontos az is, hogy a meg nem termelt energia az egyetlen, ami nem szennyez! Lényeges továbbá az is, hogy a megtermelt alternatív energiát ne „dobják ki az ablakon", tartsák bent a helységekben, ezzel is csökkentve a felhasznált alapanyagot, illetve az energiaköltséget a házakban és az istállókban.

a/ Az emberiség a kezdetektől fogva arra törekszik, hogy az épületek hőveszteségét a téli, hideg időszakban a lehető legkisebb mértékre minimalizálja, nyáron pedig védje a felmelegedéstől. Ma már olyan kiforrott technológiákkal készülnek épületek, melyek a XX. század építményeihez képest akár 80-90%-os hőmegtakarítást tesznek lehetővé.

Az épületekben az energia legnagyobb része a fűtéshez és a melegvíz (használati melegvíz – HMV) előállításához szükséges, ezért alapkérdés, hogy az erre fordított energia hogyan állítható elő, és milyen hatékonysággal hasznosítható.

A kazánra felvett hitel törlesztése után a nyereség a gazdálkodó „zsebében marad", és ebből az összegből lehetőség adódik az épületek energiatakarékossá tételére. A passzív házaknál alkalmazott drágább technológiákat is felhasználhatják az épület átalakítása során. Az energiahatékonyabb épület HMV használatára és a fűtésére fordított fa mennyisége még kevesebb lesz évente, így a kitermelt faanyagot szinte teljes egészében eladásra tudják kínálni.

Egy passzív ház felépítése körülbelül ugyanannyiba kerül, mint egy hagyományos épület. A többletköltségek a gépészeti berendezéseknél keletkeznek, ahol viszont 5-10 éven belüli megtérüléssel számolhatunk (energiaforrások árának növekedési ütemétől függően). Az épületek „passzivizálásával" csökkenthető az energiafüggőség, valamint a kibocsátott káros anyagok mennyisége is. Egy passzív – vagy null/negatív energiás – ház megoldást jelenthet olyan elszigetelt elhelyezkedésű mezőgazdasági lakóépületek, tanyák, üzemi épületek esetében, ahova nincsen bevezetve a gáz/villany. A közművek bevezetési költségétől eltekinthetnek, és inkább a gépészeti rendszerekbe fektethetik ezt az összeget.

A passzívház-technológia német fejlesztés, amely mérsékli az épületek hőveszteségét, ezzel a lehető legkisebb energiafogyasztást valósítja meg. Négy alappilléren nyugszik a passzív ház „titka":

1. A lehető legtökéletesebb *szigetelés* elérése kiváló hőszigetelésű falazó elemekkel, tetőszerkezettel.

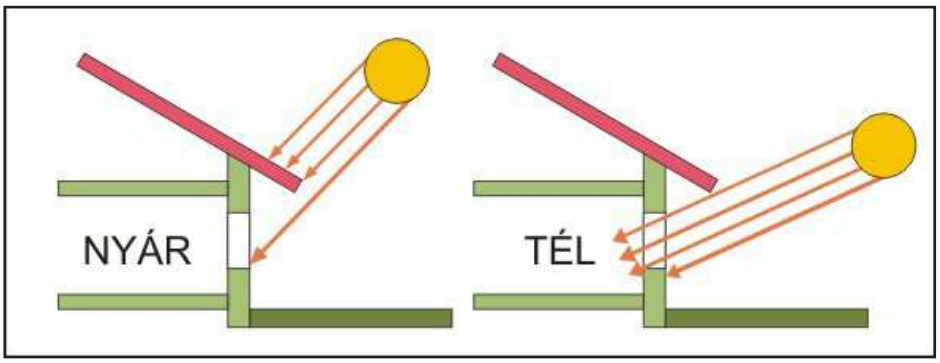
2. Ezek kiegészítése korszerű nyílászárókkal.

3. Egyenletes levegőcirkuláció és hőmérséklet biztosítása a házban hőcserélő és hőszivattyú alkalmazásával.

4. Napenergia szempontjából praktikusan kialakított geometria, amely a passzív naphasznosítást jelenti az épület tájolásával (1. ábra).

I. ábra

Az árnyékolástechnika szerepe az évszakok váltakozásában

Forrás: saját feldolgozás

Ezek együttesen eredményezik az energia megfelelő eloszlását, hasznosítását, s segítségükkel minimalizálható az épületek energiaveszteségе, így szükségtelen a hagyományos értelemben vett fűtőrendszer és a hűtés is feleslegessé válik, vagy minimalizálható. Fűtésrásegítő berendezésnek vegyes tüzelésű kazán (is) alkalmazható, amely a közeli ültetvényből kitermelt fával fűthető szükség esetén (-10, -15 °C külső hőmérséklet esetében).

A házat még takarékosabbá lehet tenni, hogyha a vizet sem pazarolják, hanem ebben is kihasználják a mai fejlett technológia adta lehetőségeket, mind az esővíz felhasználásával, mind az ivóvíz-gazdálkodással.

Az eredmény tehát egy hosszú távú, környezettudatos befektetés.

b/ A víz az ember számára nélkülözhetetlen elem az élethez. Bár a Föld 72%-át víz borítja, ennek csak 1%-a alkalmas emberi fogyasztásra. A háztartásban felhasznált víz sajnos mind ivóvíz, és nagy mennyiségben használják, annak ellenére, hogy nem mindenhol van szükség ivóvízminőségű vízre. A felhasznált vízmennyiség különböző tevékenységekhez

- WC-öblítés = 11-26 liter (1 alkalom);
- Mosogatás = kb. 40 liter (1 alkalom);
- Lassan csöpögő csap = 40-120 liter (1 nap alatt);
- Fürdés = 75-95 liter (1 alkalom);
- Mosógép = 120 liter (1 alkalom).

Vannak olyan fogyasztási igények, amelyeket kiválthatnának összegyűjtött csapadékvízzel, esetleg talajvízzel. Esővízzel öblíthető a WC, mosható a kocsi és öntözhető a kert. Ezekhez a tevékenységekhez használhatnak tiszta és kevert csapadékot. Ahhoz, hogy ezek megvalósulhassanak, az esővíz gyűjtéséről, szűréséről, tárolásáról gondoskodni kell. A heves nyári záporok, amikor egyszerre nagy mennyiségű csapadék hull, nem férnek el a tárolómedencében, ezért tanácsos túlfolyót alkalmazni. A tárolómedence alján leülepedő szemcse és iszap eltávolítását biztosítani szükséges nyílás (ablak) segítségével.

A tetőről összegyűjtött esővizet az esőcsatornával lehet elvezetni, ezt ezek után egy szűrőberendezéssel tisztítani és tárolni szükséges. A tárolás helyét praktikusan ajánlatos megválasztani, hogy az igény jelentkezésekor könnyen lehessen a felhasználás helyére juttatni.

Ha a csapadék kémiailag szennyezett, vagy a ház nem alkalmas ezeknek a berendezéseknek a befogadására (pl. helyhiány miatt), a szabályozott esővíz-felhasználás nehezen oldható meg. Ebben az esetben a házilag megoldható, egyszerűbb technikák kerülnek előnybe (egyszerű hordós

vízgyűjtés és a kertben való felhasználás stb.).

c/ A jövőben Magyarországon a környezetbarát és energiatakarékos állattartó épületek építését, illetve átalakítását nemcsak valamiféle „bio" – „öko" szemlélet, hanem rövid és hosszú távú gazdasági érdekek is indokolják. Az állattartásra használt épületekkel szemben a fő követelmény, hogy biztosítsa az állat biológiai és tartási igényeit, ami a különböző állatfajoknál más-más tartásmódot és épített környezetet jelent.

Magyarország éghajlatából adódóan az állattartó épületek építésénél a gyakori forró, száraz nyarakat és hideg teleket egyaránt figyelembe kell venni.

Az almos tartás melléktermé ke, az almos istállótrágya tökéletesen biztosítja a termőföld szervesanyag-utánpótlását és a biogáz előállítását, ezért fontos megoldani az almos trágya mobil gépesítéssel történő kihordását, szállítását. Az istállót, hodályt úgy kell kialakítani, hogy az erőgép mozgástere biztosítva legyen, valamint a természetes átszellőzés megvalósulhasson.

A jól *szellőző* épület és a káros gázoktól mentes levegő az állattartás alapfeltétele. A szellőztetést lehetőség szerint természetes módon szükséges megvalósítani, ügyelve arra, hogy télen sem tekinthetnek el a megfelelő légcserétől. A nyári időszakban a kereszthuzat-generálás is alkalmas lehet, de télen az állat tartózkodási zónájában ugyanaz a huzat betegségeket okozhat, éppen ezért gondoskodni célszerű a szélcsatornák lezárásáról is.

A tetőn lévő kéményszerű szellőzőkürtők segítségével télen is megvalósítható a kellő mértékű szellőztetés.

A *tájolás*, illetve a beérkező napsugarak hasznosításának alapvető feltétele az épület tudatos elhelyezése és tájolása. Ahhoz, hogy energiatakarékos és olcsó állattartó épületeket tervezhessenek, elengedhetetlen, hogy ismerjék a környezet adottságait, mikroklímáját. A passzív napot úgy használhatják ki, hogy az épület déli fekvésű oldalát megnyitják, az északi, kevéssé naposat pedig fedik, elzárják. A napos oldal túlmelegedése ellen a tetőkinyúlások alkalmazása hatásos és egyszerű módszer, emellett növényzet célzott ültetése is hatékony árnyékoló szerepet tölthet be. A téli hideg és a kemény szelek ellen véd a falak mellé állított, jó hőszigetelő alomszalma. Az energiatakarékos épületek esetében az a legjobb, ha nemcsak hatékonyan használják fel az energiát, hanem a beépített építőanyagok előállítása is olcsó és energiagazdaságos.

Magyarországon az állattartó épületek egyik legjobb és legolcsóbb természetes építőanyaga az *akácfa*, ami alkalmas tartós, az állat igényeihez jól alkalmazkodó épületek kialakítására. Nyáron az akácból készült hézagos deszkafal jól átszellőzik, télen pedig ún. „bundázással" lehet szigetelni, mely a fal mellé halmozott almot jelenti. Ilyen alkalmi hőszigetelésre megfelel a gépi úton bálázott szalma is, mely télen hatékonyan védve az átnedvesedéstől, a tavasz folyamán alomként használható fel. Ezeket a hőszigetelő bálákat célszerű egy 60-80 cm-es tetőkinyúlással védeni a nedvességtől.

A *vályog* nagyszerű hőszigetelő, manapság reneszánszát éli, az istállók praktikus építőanyaga lehet. A fontos az, hogy megfelelően szigetelt alapra kerüljön az építmény, hatékony vízelvezető rendszert alkalmazzanak, és a nedves technológiák használatakor a vályog védett legyen.

További lényeges szempont, hogy az állatok ne tudják kikezdeni, megrágni az épületet.

Az állattartó épületek tetőszerkezeténél kézenfekvő alapanyag lehet a *nád* felhasználása. Hazánk éghajlati viszonyai között a nád telepítése, a meglévő nádasok megfelelő kezelése számos előnnyel jár. A nád – szakszerűen kezelve, évente aratva, tisztítva – az istállók, hodályok egyik legpraktikusabb tetőfedő anyaga. Kitűnő hőszige-

telő tulajdonságú, így nem kell bonyolult tetőszerkezetet építeni, valamint szükségtelenné válik különböző ipari hőszigetelő anyagok használata. (Melyeket még külön meg kell védeni a belső párától fóliával, cseréppel vagy egyéb tetőfedő anyaggal, tehát így a beépített anyagok mennyiségével spórolunk anélkül, hogy ez a minőség rovására menne.) A nádtető remekül átszellőzik. Ez egyrészt az állattartó épületek fokozott páraterhelését oldja meg, másrészt a káros gázok (ammónia stb.) átdiffundálását is segíti. Ezeken az áldásos tulajdonságokon felül a nád víztisztító képessége kiváló. A környezetbarát szennyvízkezelés esetén az ún. szürke vizet célszerű a nád gyökérzetén átvezetni.

Az állattartó épületek tetőszerkezetére egy másik alternatíva a növényekkel beültetett felület: a „zöldtető". Ez lehet intenzív vagy extenzív jellegű, attól függően, hogy gondozásigényes-e – ez az intenzív –, vagy szinte önfenntartó, kis pozsgás növényekből alkotott-e az extenzív zöldtető. Az extenzív tetőnek számos előnye van: véd a túlzott felmelegedés és lehűlés ellen, blokkolja az UV-sugárzást, javítja a hangszigetelést és a tető mikroklímáját, valamint visszatartja a csapadékvíz nagy részét.

FORRÁSMUNKÁK JEGYZÉKE

(1) Harnos Zs. – Csete L. (szerk.) (2008): Klímaváltozás: környezet – kockázat – táradalom. Kutatási eredmények. Szaktudás Kiadó Ház, Budapest – (2) Láng I. – Csete L. – Jolánkai M. (szerk.) (2007): A globális klímaváltozás: hazai hatások és válaszok. A VAHAVA jelentés. Szaktudás Kiadó Ház, Budapest – (3) Pápa Á. (szerk. felelős) (2008): Bioenergia. Szaklap a megújuló energiaforrásokról. III. évf. 2. sz. április, Szekszárdi Bioráma Kft. (4) Pápa Á. (szerk. felelős) (2008): Bioenergia. Szaklap a megújuló energiaforrásokról. III. évf. 4. sz. augusztus, Szekszárdi Bioráma Kft.